

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибраҳимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Tillaxodjayeva Hurshida Djumavayevna</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINUNG O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	16-24
<i>A'zamova Mahliyo Panji qizi</i> ARIYANAM VAYJA GEOGRAFIK NOM TARIXI	25-29
<i>Xo'jageldiyev Ibodulla Mamaradjab o'g'li</i> DEMOGRAFIK XAVF XATARNI PAYDO QILADIGAN SHART – SHAROIT VA OMILLAR	30-34
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> SUG'D TARIXIY GEOGRAFIYASIGA DOIR MULOHAZALAR (AHAMONIYLAR DAVRI MISOLIDA)	35-39
<i>Boboqulov Oxunjon Axmat o'g'li</i> O'ZBEKISTON SSR NING AFRIKA DAVLATLARI BILAN ILMIY-TEXNIKAVIY HAMKORLIGI	40-44
<i>Салаев Ихтиёр Бахтиёрлович</i> ХОРАЗМ ИМОРАТСОЗЛИГИДА ҒИШТНИНГ ТАЙЁРЛАНИШ УСУЛЛАРИ	45-49
<i>Бабажанова Дилрабо Ражаповна</i> “ЁДГОРГА ЕТИШИНГ!”	50-56
<i>Тўйчибоев Баходир Босимович, Абдуматов Алишер Ахматкулович</i> АКАДЕМИК АБДУЛАҲАД МУҲАММАДЖОНОВ ФАОЛИЯТИДА МИЛЛИЙ ЎЗЛИКНИ АНГЛАШ МАСАЛАСИ	57-61
<i>Atavullayeva Shaxlo Musoyevna</i> YANGI O'ZBEKISTON TARAQQIYOTIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING ROLI.....	62-66
<i>Xolliyev Azizbek Go'zalovich</i> ROSSIYA TASHQI IQTISODIY ALOQALARINING MOLIYAVIY JIHATLARI (XIX ASRNING OXIRGI CHORAGI - XX ASR BOSHI)	67-73

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>To'uchiyev Elnurjon Kosim o'g'li</i> RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA MOLIYAVIY XIZMATLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI: MIKROMOLIYALASHTIRISH, FINTECH VA INNOVATSION MOLIYAVIY MAHSULOTLARNING ROLINI OSHIRISH	74-79
<i>Зарипов Хуршид Закир ўғли</i> ХОРАЗМ ВИЛОЯТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА УНДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ДАРАЖАСИНИ БАҲОЛАШ ЙЎЛЛАРИ	80-86

Pazildinov Muxiddin Maxammadin o'g'li

O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TIJORATNING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 87-100

Aytiyeva Sevara Allaberdiyevna

O'ZBEKISTONDA KICHIK TADBIRKORLIK SUB'EKT LARI TOMONIDAN YUK TASHISH XIZMATI KO'RSATISHNING TASHKILY-IQTISODIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH 101-104

Isayev Atabek Djurabayevich

MONETAR REJIMLARINING TURLARI VA O'ZBEKISTONNING INFLYATSION TARGETLASHGA O'TISHI 105-112

Алиева Надирахон Абдумаликовна

ИПАКЧИЛИК КОРХОНАЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ 113-120

Ruziyev Zafar Ikramovich

KAPITAL BOZORI INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 121-127

Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA DAVLATNING MOLIYAVIY – INVESTITSION SIYOSATI VA QABUL QILINGAN IQTISODIY ISLOHOTLAR 128-134

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Sultonova Shakhnoza

JADIDCHILIK HARAKATINING MILLIY TARBIYANI YUKSALTIRISHDAGI ROLI 135-140

Razzoqova Shohsanam

MARKAZIY OSIYO DINLARI 141-147

Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamaraximov Kahramon Xaltuxtashevich

YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARINI MAFKURAVIY TAHDIDLARDAN ASRASHNING MA'NAVIY-MA'RIFIY ASOSLARI 148-154

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Кўчимов Шухрат Норқизилович

ЎЗБЕКISTONDA ДАВЛАТ ТИЛИ РИВОЖИНИНГ МУҲИМ МАСАЛАЛАРИ 155-158

Рузиева Ситора Асроровна

РОЛЬ КОНЦЕПТА «СЕМЬЯ» В ЛИНГВОКУЛЬТУРАХ ЗАПАДА И ВОСТОКА 159-163

Мирсагатова Покиза Авазбек қизи

ОБРАЗЛИ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИ ТАРЖИМА ҚИЛИШДАГИ МУАММОЛАР 164-170

Jurayeva Shalolaxon Xusanboyevna

MUALLIF NUTQI VA DIALOGIK NUTQ SHAKLLARINING TARIXIY ROMANLARDAGI FUNKSIYASI 171-175

Ruzibayeva Aziza Kahramanovna

J. BAYRON VA M. LERMONTOV SHE'RLARINING QISYOSLI TAHLILI 176-179

Jovbo'riyeva Saodat O'ktamovna

INGLIZ TILIDA PSIXOLOGIK TERMINLARNING YASALISH USULLARI TAHLILI 180-184

<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> “BOYLIK” KONSEPTINING LINGVOKULTUROLOGIK TAHLILI	185-191
<i>Sanakulov Zayniddin</i> ONOMASTIKADA ONIMIZATSIYA VA APELLYATIVIZATSIYANING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> TEODOR DRAYZERNING “BAXTIQARO KERRI” ROMANIDA PSIXOLOGIYA VA AXLOQ PRIZMASI ORQALI ISTAKNING ISTEZHOSINI O'RGANISH	198-205
<i>Xudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA «RAQS» TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> O'ZBEK TILIDA ATTORLIK LEKSIKASINING MAVZUVIY GURUHLARI	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT “LOVE” IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrux</i> JIN RIZNING “WIDE SARGASSO SEA” ASARIDA INTERTEKSTUALLIK	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA SO'Z BIRIKMALARINING SINTAKTIK MUNOSABATLARI	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> JON GOLSUORSINING “FORSAYTLAR HAQIDA SAGA” ASARINING EPIK TURKUMGA XOS XUSUSIYATLARI	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN IDEN ASARINING JEK LONDON HAYOTIDAGI AKSI	240-243
<i>Mustafoqulov Ro'ziqul Boynazarovich</i> ERTAKLARDA AN'ANAVIY TASVIRLAR	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> NEMIS TILIDAGI QORA VA OQ RANG KOMPONENTLI FRAZELOGIZMLARNING O'ZBEK TILIGA BERILISHI VA ULARNING SEMANTIK TADQIQI	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> MUQOBILSIZ LEKSIKANING TARJIMA MUAMMOSI: LINGVOMADANIY TAHLIL	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> TURLI TIZIMLI TILLARDA OLMA LEKSEMASINING QIYOSIY-CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> HOZIRGI ZAMON NEMIS TILIDA ILOVALI ELEMENTLARNING LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGIYA TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA	270-273

<i>Xudonazarova O'g'lonoy Allamurodovna</i> DINIY BARQAROR BIRLIKLARNING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> ZAMONAVIY LINGVISTIK TADQIQOTLARDA BADIY MATN MUALLIFI OBRAZINING O'RGANILISHI	278-282
<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> AVIATSIYAGA OID TERMINLARNING LEKSIKOGRAFIK XUSUSIYATLARI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	283-286
<i>Sultonqulova Feruza Bobonazarovna</i> AN'ANAVIY TOSH OBRAZINING TALQINLARI XUSUSIDA	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> KETMA-KET TARJIMADA KOGNITIV YONADSHUVI VA ESLAB QOLISH USULLARI.....	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> «BURCH» KONSEPTINING ETNIK, MILLIY-MADANIY TALQINI.....	297-300
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> BLOKCHEYN KRIMINALISTIKASI: MARKAZSIZLASHTIRISH DAVRIDA KIBER JINOYATLARNI TERGOV QILISHDA ZAMONAVIY YONDASHUV	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> KIBERXAVFSIZLIK VA KIBERMAKONDA YURISDIKSIYA CHEGARALARINI BELGILASHNING ILMIY NAZARIY MASALALARI	309-315
<i>Raxmatova Xonzodabegim Utkir qizi</i> KIBER HUQUQ SOHASIDAGI YURISDIKSIYA VA XALQARO HAMKORLIKNING NAZARIY- HUQUQIY ASOSLARI	316-323
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> METAVERSE PLATFORMALARIDA SHAXSIY MA'LUMOTLAR VA MAXFIYLIK MASALALARI	324-330
<i>Baxromova Laylo Rayim kizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SAYLOV TIZIMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	331-336
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Сафарова Замира Михлиевна</i> ФОРМИРОВАНИЕ ЛИНГВОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У УЧАЩИХСЯ 10-11-Х КЛАССОВ СРЕДСТВАМИ НАЦИОНАЛЬНО-ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ТЕКСТОВ	337-342
<i>Нурманов Абдиназар Ташбаевич, Каримов Мусулмонкул Бахриддинович</i> ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА К ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНИКЕ ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> BOLALARDA EGILUVCHANLIK VA CHAQQONLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH.....	348-352
<i>Xayritdinov Otabek Murotjon o'g'li</i> MADANIY ANTROPOLOGIYANING GUMANITAR FANLAR INTEGRATORI SIFATIDAGI	

O'RNI	353-357
<i>Kalmenov Jalg'asbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> MUSIQA FANI DARSIDA PEDAGOGIK METOD VA KASBIY MAHORATI	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> TABIIY FANLARNI O'QITISHDA TALABALARNING IJODIY QOBILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHGA YORDAM BERUVCHI OMILLAR	362-367
<i>Ibragimova Dildora</i> MAXSUS MAQSADLARDA INGLIZ TILINI O'RGANISH VA O'RGATISH JARAYONIDA TEXNIKA OLIV O'QUV YURLARI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ixtiyorovna</i> FIZIKA VA ASTRONOMIYA FANLARINI O'QITISHDA – EKSKURSIYANING O'RNI	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> FIZIKA FANIDAN MASALALAR YECHISHDA SIMULYATOR DASTURLARIDAN FOYDALANISH	378-383
<i>Xusmatova Xalusa Faatovna</i> ВИКТОРИНА ПО КОЛЛОИДНОЙ ХИМИИ: РАЗВИВАЕМ ЛОГИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIGA CHET TILLARI O'QITISHNING PSIXOLOGIK- METODOLOGIK KONTSEPTSIYASI	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINING LINGVODIDAKTIK ANAMIYATI	394-399
<i>Uralova Nurxon Mahadovna</i> ШАХСГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН ТАЪЛИМ АСОСИДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНИНИ АМАЛГА ОШИРИШ	400-404
<i>Berдиева Ойгул Бекмуратовна</i> НОЕВКЛИД ГЕОМЕТРИЯЛАР ЭЛЕМЕНТЛАРИ ЁРДАМИДА МАТЕМАТИКА ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ КАСБИЙ МЕТОДИК ТАЙЁРЛАШ	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> TALABALARDA MUSTAQIL TALIM KO'NIKMALARINI O'ZLASHTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING ZAMONAVIY KO'RINISHI	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ИНСОН RESURSLARINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLAR	417-423
<i>Burхиев Олимжон Бобоевич</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	424-429

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 4, Special Issue 3 (may, 2024). -430 p.

CONTENTS

07.00.00 – HISTORICAL SCIENCES

Tillakhodjayeva Hurshida Djumavayevna

FEATURES OF FAMILY AND MARRIAGE RELATIONS IN TURKESTAN AND DEMOGRAPHIC PROCESSES IN THE REGION AFTER THE INVASION OF THE RUSSIAN EMPIRE 16-24

A'zamova Mahliyo Panji kizi

HISTORY OF ARIYANAM VAYJA GEOGRAPHICAL NAME 25-29

Khojageldiyev Ibodulla Mamaradjab ogli

DEMOGRAPHIC PERIL CAUSES DANGER CONDITION - CONDITIONS AND FACTORS 30-34

Norboyev Sarvar Kaxramon ugli

REMARKS ON THE HISTORICAL GEOGRAPHY OF SUGDH (IN THE CASE OF THE ACHAEMENID ERA) 35-39

Babakulov Okhunjon Akhmat ogli

SCIENTIFIC-TECHNICAL COOPERATION OF THE UZBEKISTAN SSR WITH AFRICAN COUNTRIES 40-44

Salaev Ikhtiyor Bakhtiyorovich

METHODS OF MAKING BRICKS IN KHOREZM ARCHITECTURE 45-49

Babajanova Dilrabo Rajapovna

“FOLLOW TO YADGAR!” 50-56

Tuychiboev Bakhodir Bosimovich, Abdumatov Alisher Akhmatkulovich

THE ISSUE OF UNDERSTANDING NATIONAL IDENTITY IN THE ACTIVITY OF ACADEMIC ABDULAHAD MUHAMMADJONOV 57-61

Atavullayeva Shakhlo Musayevna

THE ROLE OF THE MEDIA IN THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN 62-66

Kholliev Azizbek Guzalovich

FINANCIAL ASPECTS OF RUSSIA'S EXTERNAL ECONOMIC LINKS (LAST QUARTER OF THE 19th CENTURY - BEGINNING OF THE 20th CENTURY) 67-73

08.00.00 – ECONOMIC SCIENCES

Tuychiyev Elnurjon Kosimovich

OPPORTUNITIES TO USE FINANCIAL SERVICES IN DEVELOPING COUNTRIES: ENHANCING THE ROLE OF MICROFINANCE, FINTECH AND INNOVATIVE FINANCIAL PRODUCTS 74-79

Zaripov Khurshid Zakir ogli

WAYS TO ASSESS THE DEVELOPMENT OF HUMAN CAPITAL AND THE LEVEL OF EFFECTIVE USE OF IT IN KHORAZM REGION 80-86

Pazildinov Mukhiddin Makhammedin ogli

DEVELOPMENT TENDENCIES OF ELECTRONIC COMMERCE IN UZBEKISTAN 87-100

<i>Aйтиева Sevara Allaberdiyevna</i> IMPROVEMENT OF THE ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FUNDAMENTALS OF THE PROVISION OF CARGO TRANSPORTATION SERVICES BY SMALL BUSINESS SUBJECTS IN UZBEKISTAN	101-104
<i>Isaev Atabek Djurabayevich</i> TYPES OF MONETARY REGIMES AND UZBEKISTAN'S TRANSITION TO INFLATION TARGETING	105-112
<i>Alieva Nadirakhan Abdumalikovna</i> OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE MANAGEMENT PROCESS OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERIKING ENTERPRISES	113-120
<i>Ruziev Zafar Ikramovich</i> WAYS TO DEVELOP CAPITAL MARKET INFRASTRUCTURE	121-127
<i>Azizkulov Bakhtiyar, Saifullayev Sanjarbek</i> STATE FINANCIAL - INVESTMENT POLICY AND ACCEPTED ECONOMIC REFORMS IN THE DIGITAL ECONOMY	128-134
09.00.00 – PHILOSOPHICAL SCIENCES	
<i>Sultonova Shakhnoza</i> THE ROLE OF THE JADIDISM MOVEMENT IN PROMOTING NATIONAL EDUCATION	135-140
<i>Razzakova Shahsanam</i> THE RELIGIONS OF CENTRAL ASIA	141-147
<i>Ziyotova Adolat Ergashevna, Mamarakhimov Khakhramon Khaltukhtashevich</i> THE SPIRITUAL AND EDUCATIONAL BASIS OF PROTECTING YOUNG PEOPLE OF NEW UZBEKISTAN FROM IDEOLOGICAL THREAT	148-154
10.00.00 – PHILOLOGICAL SCIENCES	
<i>Kuchimov Shukhrat Norkizilovich</i> IMPORTANT ISSUES OF STATE LANGUAGE DEVELOPMENT IN UZBEKISTAN	155-158
<i>Ruzieva Sitora Asrorovna</i> THE ROLE OF THE CONCEPT “FAMILY” IN THE LINGUOCULTURES OF THE WEST AND EAST	159-163
<i>Mirsagatova Pokiza Avazbek kizi</i> DIFFICULTIES IN TRANSLATING FIGURATIVE PHRASEOLOGICAL UNITS	164-170
<i>Jurayeva Shalolakhon Khusanboyevna</i> THE FUNCTION OF THE AUTHOR’S SPEECH AND DIALOGICAL FORMS OF SPEECH IN HISTORICAL NOVELS	171-175
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> COMPARATIVE ANALYSIS OF J. BYRON AND M. LERMONTOV’S POETRY	176-179
<i>Jovbo’riyeva Saodat O’ktamovna</i> ANALYSIS OF FORMING PSYCHOLOGICAL TERMS IN ENGLISH	180-184
<i>Qulmamatova Muattar Otabek qizi</i> LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF "WEALTH"	185-191

<i>Sanakulov Zayniddin</i> LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF PROPRIALISATION AND APPELLATIVISATION IN ONOMASTICS	192-197
<i>Saakyan Roza Yurevna, Jalilova Lola Jalilovna</i> EXPLORATION OF IRONY OF DESIRES THROUGH THE LENS OF PSYCHOLOGY AND MORALITY IN THEODORE DREISER'S NOVEL "SISTER CARRIE"	198-205
<i>Khudoyberdieva Oyjamol Muzaffarovna</i> LINGUISTIC FEATURES OF «DANCE» TERMINOLOGY IN UZBEK AND ENGLISH	206-211
<i>Soatmurodova Shoxista Zafar qizi</i> THEMATIC GROUPS OF THE PERFUMERY LEXICON IN THE UZBEK LANGUAGE	212-217
<i>Tadjieva Mastura Fayzullaevna</i> BASIS OF SIMILE IN METAPHORICAL MODELS WITH THE CONCEPT "LOVE" IN ENGLISH AND UZBEK	218-222
<i>Imamova Gulrukh</i> EXPLORING INTERTEXTUALITY IN JEAN RHYS "WIDE SARGASSO SEA"	223-229
<i>Nazarov Sardor Shomurodovich</i> SYNTACTIC RELATIONSHIPS OF WORD COMBINATIONS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES	230-234
<i>Atamurodova Feruza Tashmurotovna</i> FEATURES OF JOHN GALSWORTHY'S EPIC SERIES THE FORSYTH SAGA	235-239
<i>Iskandarov Bahrom</i> MARTIN EDEN'S REFLECTION ON THE LIFE OF JACK LONDON	240-243
<i>Ruzikul Mustafokulov Boynazarovich</i> TRADITIONAL IMAGES IN FAIRY TALES	244-251
<i>Kuvonov Zarifjon Maxsiddin o'g'li</i> TRANSLATION OF GERMAN BLACK AND WHITE PHRASEOLOGISMS INTO UZBEK LANGUAGE AND THEIR SEMANTIC ANALYSIS	252-256
<i>Djabbarova Shoirra Boltaevna</i> THE TRANSLATION PROBLEM OF NON-EQUIVALENT LEXICON: A LINGUOCULTURAL ANALYSIS	257-260
<i>Haydarova Kamola Davranovna</i> COMPARATIVE-CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE APPLE LEXEM IN DIFFERENT SYSTEMIC LANGUAGES	261-264
<i>Bektemirov Zohid Nodirovich</i> LINGUOPRAGMATIC PROPERTIES OF ADJUNCTIVE ELEMENTS IN MODERN GERMAN	265-269
<i>Murtazaeva Xadicha Nuriddinovna</i> TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF RESEARCH	270-273
<i>Khudoynazarova Oglonoy Allamurodovna</i> SEMANTIC CHARACTERISTICS OF RELIGIOUS STABLE UNITS	274-277
<i>Bazarova Ziyoda Eshbaevna</i> THE STUDY OF THE PROBLEM OF THE IMAGE OF THE AUTHOR OF A LITERARY TEXT IN MODERN LINGUISTIC RESEARCH	278-282

<i>Abdulvohidova Nafisa Serobjon qizi</i> LEXICOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF AVIATION TERMS (IN THE EXAMPLE OF ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES)	283-286
<i>Sultankulova Feruza Bobonazarovna</i> ON THE INTERPRETATIONS OF THE TRADITIONAL STONE IMAGE	287-291
<i>Abduganiyeva Djamilya Rustamovna, Malik Hodjaev</i> COGNITIVE PROCESSING AND MEMORY TECHNIQUES IN CONSECUTIVE INTERPRETATION	292-296
<i>Amanbaeva Dilsora</i> СИСТЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ В ВУЗЕ	297-300
12.00.00 – LAW	
<i>Abdullayeva Sabokhat Asatullo qizi</i> BLOKCHeyN FORENSICS: A MODERN APPROACH TO CYBER CRIME INVESTIGATION IN AN ERA OF DECENTRALIZATION	301-308
<i>Mirzakarimova Dilafruz Danyorovna</i> SCIENTIFIC THEORETICAL ISSUES OF DETERMINING THE BOUNDARIES OF JURISDICTION IN CYBER SECURITY AND CYBER SPACE	309-315
<i>Rakhmatova Khanzodabegim Utkir kizi</i> THEORETICAL-LEGAL BASIS OF JURISDICTION AND INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF CYBER LAW	316-323
<i>Gulomov Shokhruxh Islomjon ogli</i> PERSONAL INFORMATION AND PRIVACY ISSUES ON THE METAVERSE PLATFORMS..	324-330
<i>Bakhromova Laylo Rayim kizi</i> SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE ELECTION SYSTEM IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN	331-336
13.00.00 – PEDAGOGICAL SCIENCES	
<i>Safarova Zamira Mihlievna</i> FORMATION OF LINGUOCULTURAL COMPETENCE IN STUDENTS OF 10-11TH GRADES BY MEANS OF NATIONAL PRECEDENT TEXTS	337-342
<i>Nurmanov Abdinazar Tashbaevich, Karimov Musulmonkul Bakhriddinovich</i> PRACTICAL ASPECTS OF PREPARING A FUTURE RUSSIAN LANGUAGE TEACHER FOR TECHNOLOGY AND EFFECTIVE COMMUNICATION TECHNIQUES	343-347
<i>Abdullayev Dilshod Xamidullo o'g'li</i> DEVELOPING FLEXIBILITY AND RESILIENCE IN CHILDREN	348-352
<i>Khayritdinov Otabek Murotjon ogli</i> THE ROLE OF CULTURAL ANTHROPOLOGY AS AN INTEGRATOR IN THE SYSTEM OF HUMANITIES	353-357
<i>Kalmenov Jalgasbay Sarsenbaevich, Ibadullaeva Zamira Kuanishovna</i> PEDAGOGICAL METHOD AND PROFESSIONAL SKILLS IN A MUSIC LESSON	358-361
<i>Bekchanova Nilufar Boltaboyevna</i> FACTORS HELPING TO DEVELOP STUDENTS CREATIVE SKILLS IN NATURAL SCIENCE TEACHING	362-367

<i>Ibragimova Dildora</i> DEVELOPMENT OF PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHERS OF TECHNICAL UNIVERSITIES IN THE PROCESS OF LEARNING AND TEACHING ENGLISH FOR SPECIAL PURPOSES	368-371
<i>Kamalova Dilnavoz Ikhtiyorovna</i> THE ROLE OF THE EXCURSION IN TEACHING THE SCIENCES OF PHYSICS AND ASTRONOMY	372-377
<i>Soyibnazarov Abbosjon Ikromjonovich</i> USING SIMULATION PROGRAMS IN SOLVING PHYSICS PROBLEMS	378-383
<i>Khalisa Faitovna Khismatova</i> QUIZ ON COLLOIDAL CHEMISTRY: DEVELOPING LOGICAL THINKING OF STUDENTS	384-389
<i>Toshboyeva Barnoxon</i> PSYCHOLOGICAL AND METHODOLOGICAL CONCEPT OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES TO PRIMARY SCHOOL CHILDREN	390-393
<i>Shirnazarova Zamira Allaberdiyevna</i> LINGUODIDACTIC SIGNIFICANCE OF INTERCULTURAL COMPETENCE	394-399
<i>Uralova Nurkhan Makhadovna</i> IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS ON THE BASIS OF PERSONALITY-ORIENTED EDUCATION	400-404
<i>Berdieva Aygul Bekmuratovna</i> PROVIDING PROFESSIONAL METHODOLOGICAL TRAINING OF MATHEMATICS TEACHERS WITH THE HELP OF ELEMENTS OF NON-EUCLIDEAN GEOMETRIES	405-411
<i>Choriqulov Rustamjon Ibodullo o'g'li</i> MODERN VIEW OF THE USE OF DIGITAL TECHNOLOGIES IN MASTERING INDEPENDENT LEARNING SKILLS IN STUDENTS	412-416
<i>Beknayeva Shaxnoza Vladimirovna</i> INNOVATION PROCESSES IN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS	417-423
<i>Burkhiev Olimjon Boboevich</i> SYSTEM OF APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGY AS A MEANS OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION IN A UNIVERSITY	424-429

Received: 05 May 2024
Accepted: 10 May 2024
Published: 25 May 2024

Article / Original Paper

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THE MANAGEMENT PROCESS OF INNOVATION ACTIVITIES IN SERIKING ENTERPRISES

Alieva Nadirakhan Abdumalikovna

Tashkent State Economic University, PhD., Associate Professor, Department of Innovation Management

Abstract. Based on a study of models of innovation processes, the article presents opinions on ways to develop the process of managing the innovation activities of sericulture enterprises. In the process of managing the innovative activities of sericulture enterprises, a proposal was developed for the introduction of organizational, marketing innovations and technological innovations in cooperation with research institutes.

Key words: sericulture, innovation activity, stages of the innovation process, models of the innovation process, efficiency.

ИПАКЧИЛИК КОРХОНАЛАРНИНГ ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТИНИ БОШҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИ

Алиева Надирахон Абдумаликовна

Тошкент давлат иқтисодийёт университети, “Инновацион менежмент” кафедра доценти, PhD

Аннотация. Мақолада инновацион жараёнлар моделларини тадқиқ этиш асосида, ипакчилик корхоналарнинг инновацион фаолиятини бошқариш жараёнини ривожлантириш йўллари бўйича фикр-мулоҳазалар келтирилган. Ипакчилик корхоналарнинг инновацион фаолиятини бошқариш жараёнида ташкилий, маркетинг инновацияларни ҳамда илмий тадқиқот институтлари билан ҳамкорликда технологик инновацияларни жорий этиш таклифи ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: ипакчилик, инновацион фаолият, инновацион жараён босқичлари, инновацион жараён моделлари, самарадорлик.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI3Y2024N16>

Кириш. Ипакчилик тармоғини ривожлантириш нафақат миллий иқтисодийётни ўсиши, балки қишлоқ ҳудудларидаги аҳолини иш билан таъминланиши, қўшимча даромад манбаига эга бўлиши, камбағаллик даражасини қисқариб, бандлик даражаси ошиш имконини беради. Янги Ўзбекистонни барпо этиш жараёнида амалга оширилаётган жадал иқтисодий ислохотлар шароитида мамлакатимизни тараққий эттириш ва камбағаллик даражасини қисқариш муаммосини ҳал этишнинг бири сифатида пиллачилик тармоғини инновацион ёндашувлар асосида бошқариш устувор вазифага айланмоқда.

Ипакчилик тармоғида қўшилган қиймат занжирини яратиш бўйича белгиланган устувор йўналишлар, пилла етиштириш ва уни қайта ишлаш жараёнига инновацион

технологияларни жорий этиш, тайёр ипак маҳсулотлари ассортиментини ишлаб чиқариш ва уларни экспорт йўналтиришда соҳадаги малакали мутахассислар салоҳияти билан бирга жараёнларни оқилона ташкил этиш ва уни натижаларини тўғри таҳлил қилган ҳолда, мавжуд камчиликларни бартараф этиш, жараёнларни инновацион ёндашув асосида бошқариш услубларини такомиллаштириш зарур.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Корхоналарда инновацион фаолиятни бошқариш масалалари бўйича хорижий олимлардан Клайна-Розенберг, Р.Росвелл, Акио Морита, Фумио Кодама, МДХ мамлакатлари олимларидан А. Е.Иваницкая, А.Панфилова, С.А.Самаль, А. Е.Тюлин инновацион фаолиятни бошқаришнинг илмий-назарий ҳамда амалий асослари тадқиқ этилган. Ўзбекистонда корхоналарда инновацион фаолиятини бошқарув тизимини ўрганиш бўйича Н.Қ.Йўлдошев, Г.А. Хамдамова, А.Ж.Тошбоев, И.С.Очиловлар илмий тадқиқот олиб борганлар. Ипакчилик тармоғини ривожлантириш бўйича Ш.Ўроқов, Б.Қ. Шарипов, О.Жумаев каби олимлар илмий тадқиқот олиб борганлар.

Тадқиқот методологияси. Ушбу мақолани ёзишда Ўзбекистон Республикаси Президенти фармонлари, қарорлари, Вазирлар Маҳкамасининг қарорларини, ипакчилик тармоғидаги иқтисодий ва бошқарув муаммолари ўрганилган, соҳани ривожлантиришда ўз ҳиссаларини қўшган хорижлик ва Ўзбекистонлик олимларнинг илмий ишлари, ўқув адабиётлари таҳлил қилинди. Тадқиқот методологияси сифатида назарий ва статистик таҳлил, кузатиш каби усуллардан фойдаланилди.

Натижа ва муҳокама. Рақамли иқтисодиётга ўтиш даврида республикада ҳар бир тармоқни инновацион ривожлантиришда ишлаб чиқаришни модернизациялашда инновацион жараёнларни рағбатлантириш, корхоналарда бошқарувнинг янгича усулларини жорий қилиш, самарадорликни ошириш ва янги маҳсулот ва хизматлар турларини ўзлаштириш, тармоқ корхоналарининг рақобатбардошлигини ошириш, уларни халқаро даражага олиб чиқиш, қўшимча қиймат занжирини яратиш ва харажатларни камайтиришга замин яратади.

Ҳар қандай соҳани тизимли ва узлуксиз тараққиётини таъминлаш учун тармоқ корхоналарида инновацион фаолликни жадаллаштириш зарур. Чунки инновация-замонавий иқтисодий назарияларда ривожланиш манбаи сифатида тан олинади. Инновациянинг шаклланиши асосан, илмий техникавий янгиликлари, фан ютуқлари сифатида ҳамда бозордаги истеъмолчини талабларидан келиб чиққан ҳолда, тадбиркорлик фаолиятида юзага келади. Инновацион фаолият — янги ишланмаларни ташкил этиш, шунингдек ишлаб чиқариш соҳасида уларнинг ўтказилиши ва амалга оширилишини таъминлаш бўйича фаолият [1]. Чунки инновацияни, жараён сифатида, тизим сифатида, ўзгариш сифатида ҳамда натижа сифатида кўриш мумкин.

Инновацияни жараён сифатида кўрадиган бўлсак, бу илмий билимларни янгиликка айлантириш жараёни ҳисобланиб, инновацион жараён босқичлари фундаментал, амалий тадқиқотлар, ишланмалар, янги маҳсулотларни лойиҳалаш, янги технологияларни ишлаб чиқиш, маҳсулот ёки хизмат ишлаб чиқариш, сотиш жараёнларидан иборат. Инновацион жараёнлар ҳақида тўлиқ тасаввурга эга бўлиш учун унинг олимлар томонидан яратилган инновацион жараёнларнинг моделлари билан танишиб чиқиш мақсадга мувофиқ. Р.Росвелл инновацион жараённи фундаментал тадқиқотлар, амалий тадқиқотлар, конструкторлик ишланмалар, маркетинг, ишлаб

чиқариш ва сотиш босқичлари орқали ғояни товарга айланиш жараёнининг бир неча моделларини яратган [4; 8-14 б]:

1. Инновацион жараёнларнинг биринчи авлоди (technology push model) оддий чизиқли кетма-кетлик билан тавсифланиб, бунда илмий-тадқиқот, ишланмалар орқали ишлаб чиқаришнинг актив технологик фаолияти натижасида бозорда истеъмолчиларгача бўлган муносабат сифатида кўриладиган жараён.

2. Инновацион жараёнининг иккинчи авлод модели (need pull model)- бозордаги истеъмолчининг талабига йўналтирилган илмий тадқиқотлар натижасида амалга ошириладиган жараён.

3. Инновацион жараёнлар моделининг учунчи авлоди (coupling model) уланиш модели бўлиб, технологик имкониятларни бозордаги эҳтиёжларга боғлашга эътибор қаратади ва биринчи ва иккинчи авлоднинг комбинацияси сифатида қараладиган жараён.

4. Инновацион жараён моделининг тўрттинчи авлоди паралел ҳолда фаолият олиб боришга қаратилган бўлиб, горизонталь ва вертикал алоқаларни йўлга қўйган ҳолда битта ғояни амалга ошириш мақсадида турли хил йўналишдаги мутахассисларнинг биргаликда ишлаши орқали амалга ошириладиган жараён. Ушбу модель Росвеллнинг фикрига кўра замонавий жаҳон амалиётига мос бўлиб, илм-фан ва ишлаб чиқариш интеграцияси айнан ғоя муаллифи, тадқиқотчи, ишлаб чиқарувчи, таъминотчи, истеъмолчилар билан бир қаторда технологлар, мухандислар, маркетинглар, иқтисодчилар билан бирга ҳамкорликда амалга ошадиган инновацион жараёндир.

5. Инновацион жараёнларнинг моделининг бешинчи авлоди (strategic networking model) –янгиликни ишлаб чиқаришда ташқи ва ички институтларни стратегик интеграциясини ўрнатиш орқали амалга ошириладиган жараён.

Бундан ташқари, Клайна-Розенбергнинг инновацион жараённинг занжирли модели ишлаб чиқилган бўлиб, бу модель бешта босқичдан иборат [2; 75-84 б]. Биринчи босқич, бозордаги эҳтиёжни аниқлаш, иккинчи босқич шу эҳтиёжни қондирадиган янги маҳсулот ёки технологиянинг лойиҳаси яратиш, учинчи босқич инновация ишланмаси, тўрттинчи босқич лойиҳани қайта кўриб чиқиш ва ишлаб чиқаришга жорий этиш бўлиб, бешинчи босқич инновацияни бозорга олиб чиқиш ва маркетинг фаолиятидир. Модельнинг моҳияти унда бешта занжир бўлиб, биринчи занжир босқичларни кетма-кетлигини таъминлайди. Иккинчи занжир эса шу босқичлардаги тескари алоқаларни амалга оширишга имкон беради. Учунчи занжир эса инновацион жараёнларни фундаментал тадқиқотлар билан боғлайди. Тўрттинчи занжир инновациянинг манбаси сифатида кўрилиб, инновацион босқични аввал илм-фанга, сўнгра фундаменталь тадқиқотларга йўналтиради. Агар илм фан ушбу инновацион босқични амалга ошириш имконсиз эканлигини тасдиқласа, ушбу инновацион босқич қайта кўриб чиқишини талаб этади. Бешинчи занжир эса, ушбу инновациянинг илм-фан ривожланиши имконини бериши мумкинлигини таъминлайди. Клайна-Розенбергнинг занжирли моделида ушбу занжирлар илмий тадқиқотлар, бозордаги эҳтиёжлар, илм-фандаги мавжуд билимлар, ўз тажрибаси давомида ўзлаштирган билимлар инновация манбалари сифатида ҳисобга олиб, Р.Росвеллнинг Инновацион жараёнларнинг учунчи авлод моделнинг янада тўлдиради.

Бундан ташқари Акио Морита, Фумио Кодамаларнинг инновацион жараёнларга японча ёндашув моделида инновацион жараёнларнинг мураккаблиги, эрта босқичлардаёқ инновацион ғояларни шакллантириш ва унга кетадиган харажатларни катталиги акс эттирилган бўлса [3; 18-182 б], Стивен Уилрайт ва Ким Кларкларнинг “Воронка” моделида эса инновацион ғояларни саралаш жараёнлари акс эттирилган [5; 7-8 б].

Олимлар томонидан ишлаб чиқилган инновацион жараёнларни ўрганиш ва таҳлил қилаш орқали, ҳар қандай инновацион жараён илм-фан, фундаменталь ва амалий тадқиқотлар асосланган бўлиб, бозордаги эҳтиёжни қондиришга йўналтирилганлигини кўришимиз мумкин. Инновацион жараёнларни нафақат бирор бир корхона миқёсида, балки тармоқларни яхлит бир тизим сифатида ривожлантириш мақсадида ҳам амалга ошириш, тармоқнинг ҳар бир бўғинига инновацияларни жорий этиш тармоқларни миллий иқтисодиётда тутган ўрнини ошириш имконони беради [9; 101-102 б].

Инновацион фаолият бу бозорда сотиладиган янги ёки такомиллаштирилган маҳсулот, амалда қўлланиладиган янги ёки такомиллаштирилган технологияларни яратиш учун олиб борилган инновацион жараёнлардан иборат фаолият туридир [8; 25-28 б]. Яъни, инновацион жараёнларни ташкил этиш ва амалга ошириш бўйича олиб бориладиган фаолият инновацион фаолият деб аталади.

Корхонада рўй бераётган инновациявий жараёнларнинг самарадорлиги, инновациявий стратегияни шакллантиришда қўлланиладиган усул ва услубларга, инновациявий маҳсулот категориясига, ишлаб чиқилаётган инновациялар турларига, инновацион-тадқиқот ишлари натижаларининг ишлаб чиқаришда қўлланилишига боғлиқ бўлади.

Ўзбекистонда пиллачилик тармоғида олиб борилган ислохотлар натижасида “Ўзбекипаксаноат” уюшмаси ташкил этилиб, пиллачилик тармоғини комплекс ривожлантиришга қаратилган яхлит ташкилий-технологик тизим барпо этилди. Бугунги кунда уюшма тизимида 80 тадан ортиқ пиллачилик кластерлари фаолият кўрсатиб, тармоқда ишлаб чиқариш кўрсаткичлари йил сайин ошиб бормоқда [10]. Шунга қарамай, “Ўзбекипаксаноат” уюшмаси маълумотларига қараганда, Республикада мавжуд ипак қурти ишлаб чиқиш корхонлари, бугунги кунда пилла корхоналари эҳтиёжининг 45 фоизини таъминлай олади. Республика ипак маҳсулотлари экспорт таркиби бўйича 2022 йилда хом ипак 23,4 фоизни, ипак момиғи 49,4 фоизни, ипак ип 0,2 фоизни ва ипак мато 27,0 фоизни ташкил этган. Республикамизда бугунги кунда 72 фоизга яқин маҳсулот фақат бирламчи қайта ишланиб, экспортга йўналтириляётганини кўрсатади. Бу эса, пиллани чуқур қайта ишлаш жараёнларини ташкил этишдаги муаммоларнинг мавжудлигини кўрсатади. Шу боис, бугунги кунда республикада мавжуд бўлган пиллачилик тармоғи корхоналарини модернизациялаш, мавжуд қувватлардан тўлақонлик фойдаланиш, улар фаолиятини диверсификациялаш, соҳага киритиляётган инвестицияларнинг самарадорлигини ошириш ҳамда жаҳон бозорида рақобатбардош бренд тайёр маҳсулотлар билан ўз мавқеига эга бўлиш учун, инновацион менежментни усуллари асосида тармоқни бошқаришни такомиллаштириш йўналишида илмий-тадқиқотларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

Ипакчилик тармоғида кластер усулини кенг жорий этиш, пиллани чуқур қайта ишлашда инвестициялар ҳажмини ошириш ҳамда юқори қўшилган қийматли тайёр

маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенг йўлга қўйиш мақсадида қабул қилинган меъёрий ҳужжатлар ижросини таъминлаш мақсадида ташкил этилган тармоқ корхоналари фаолиятини самарали бошқаришда инновацион ёндашувлар, ишлаб чиқаришни ривожлантириш ва бу соҳада банд бўлган меҳнат ресурсларинини бошқаришда инновацион фаолиятини ташкил этиш заруриятини келтириб чиқаради.

Ипакчилик тармоғидаги нафақат юқори бошқарув тизими, балки қўйи тизим, яъни ипак маҳсулотларини ишлаб чиқарувчи корхоналар фаолиятини инновацион ёндашувлар асосида бошқариш, тармоқ ривожланишининг асосий омилларидандир. Тармоқда мавжуд корхоналар турлари ва уларнинг фаолияти расмда келтирилган бўлиб, ҳар бир корхонада ишлаб чиқариш жараёнида инновацион менежментни реализация қилишнинг кенг имкониятлари мавжуд. Тармоқ корхоналарида инновацион менежментда асосан ташкилий, маркетинг ва технологик инновациялар бўлиб, ушбу инновацион жараёнларда қўйидаги усулларни самарали қўллашмақсадга мувофиқ.

1.Ташкилий инновацияларни жорий этиш:

- янги инновацион стратегияларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;
- янги ташкилий тузилмаларни ташкил этиш;
- иш вақтини унумдор ташкил этиш бўйича янгиликлар;
- маҳсулот, меҳнат, хизмат сифатини назорат қилувчи замонавий тизимни жорий

этиш;

- хом-ашё, материал таъминоти ва замонавий логистик тизимни жорий этиш;
- билимларни бошқаришни тизимини жорий этиш;
- ходимларни малакасини ошириш бўйича чора-тадбирларни амалга ошириш;
- бизнес жараёнларни ва функцияларни оптималлаштириш;
- ахборот технологиялар асосида бошқарув усулларини такомиллаштириш;
- бизнес жараёнларни автоматлаштириш.

2.Маркетинг инновацияларни жорий этиш:

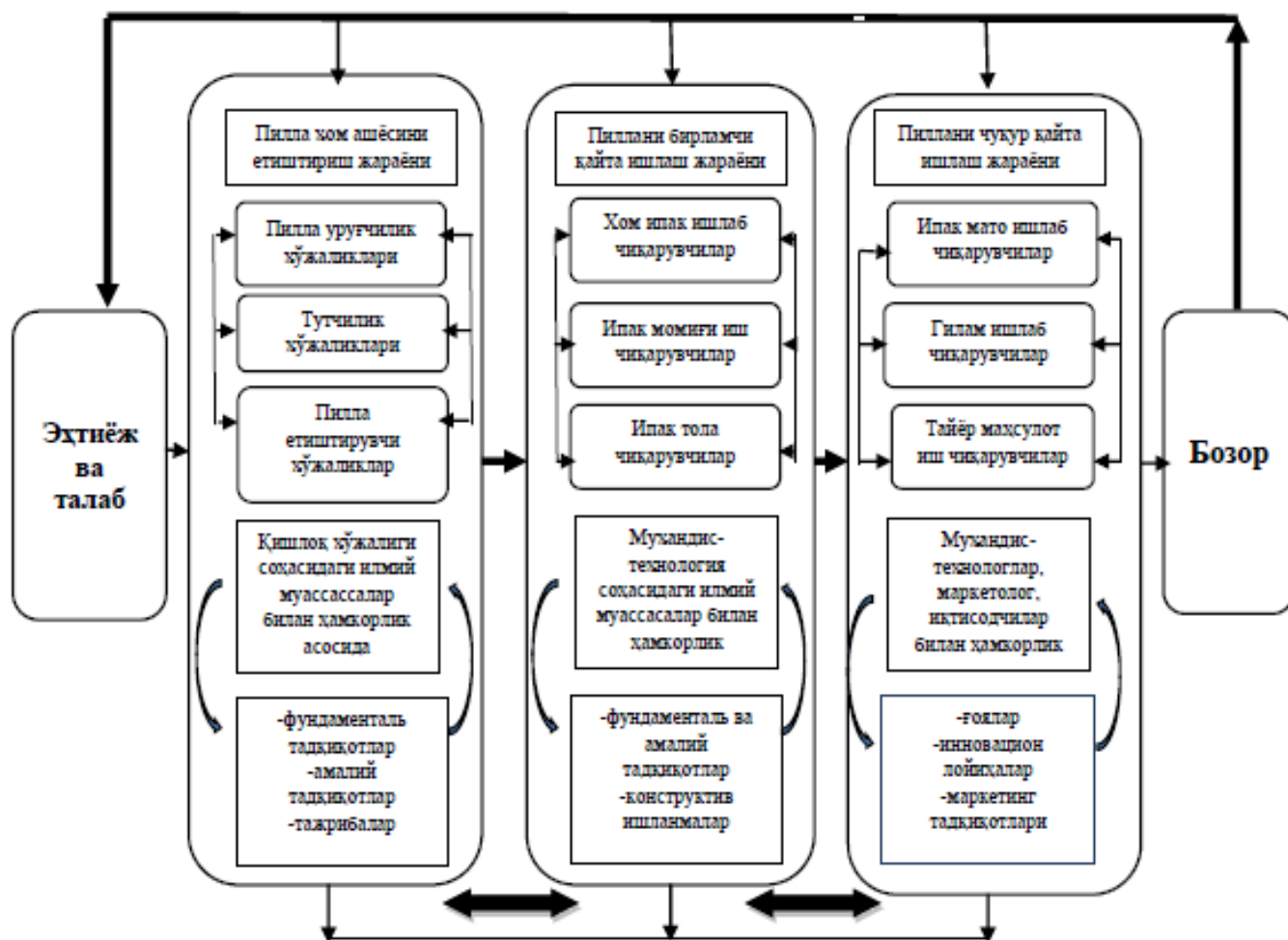
- товар ва хизматларни дизайнини ўзгартириш;
- истеъмолчи ва бозорга йўналтирилган маркетинг стратегиясини янгилаб

бориш;

- маҳсулотни тақдим этишда реклама концепцияларини ишлаб чиқиш, бренд имиджига ўзгартириш киритиш;

- тижоратда маҳсулот тақдимотини янгича концепцияларини амалга ошириш;
- маркетинг ахборот тизимини янгича стратегияларини ишлаб чиқиш.

3.Технологик инновацияларни жорий этиш, яъни янги турдаги маҳсулот ёки янгича технология асосида ишлаб чиқариш ҳисобланади. Бу илм-фан асосида амалга оширилиб, асосан илмий тадқиқот институтлари билан ҳамкорликдаги жараён натижаси ҳисобланади.

1-расм. Ипакчилик тармоғида инновацион жараёнларни бошқариш модели

Ипакчилик корхоналарида инновацион жараёнларни ташкил этишда P.Росвеллнинг тўртинчи авлод инновацион жараёнларнинг модели, яъни паралел ҳолда фаолият олиб боришга қаратилган, горизонталь ва вертикал алоқаларни йўлга қўйган ҳолда битта ғояни амалга ошириш мақсадида турли хил йўналишдаги мутахассисларнинг биргаликда ишлаши орқали амалга ошириладиган жараён сифатида қараш мумкин.

Клайна-Розенбергнинг инновацион жараённинг занжирли моделидан ҳам пиллачилик тармоғининг барча бўғинларида алоҳида фойдаланса бўлади. Лекин ипакчилик кластерларида қўшилган қиймат занжирини ташкил этиш учун ипак маҳсулотларни ишлаб чиқишда инновацион жараёнлар моделида пилла хомашёсини етиштириш жараёнидаги субъектлар учун пиллани бирламчи қайта ишлаш жараёни ва пиллани чуқур қайта ишлаш жараёнидаги инновацион жараёнларни бир-бирига боғланган ҳолда амалга ошириш мақсадга мувофиқдир, яъни ипакчилик тармоғида кластер усулида ҳамкорликда фаолият олиб бораётган корхоналарни бир тизим сифатида қараб, унинг ҳар бир босқичидаги инновацион жараёнларни ташкил этишда кимларнинг иштироки бўлиши ва қандай вазифаларни амалга ошириш ҳақида ушбу моделда кўриб чиқилади. Пиллачилик кластерларида қўшилган қиймат занжирини ташкил этишда инновацион жараёнлар модели айнан шу тармоқдаги ишлаб чиқарувчи субъектларнинг илмий муассаса ва ташкилотлар ҳамда етакчи мутахассислар билан ҳамкорликда, илм-фанга таянган ҳолда тармоқни инновацион ривожланиш йўналишини белгилаб беради.

Пиллачилик кластерларида маркетинг фаолияти билан шуғулланувчи мутахасисларнинг камлиги, малакаси етарли даражада эмаслиги сабабли экспортдаги тайёр ипак маҳсулотларнинг улуши жуда кам. Пиллачилик кластерлари фаолиятини ривожлантириш, инновацияларни жорий этиш, хомашё ишлаб чиқаришдан то сотишгача бўлган жараёнларни самарали ташкил этиш мақсадида пиллачилик тармоғида маслаҳат хизматларини ташкил этиш мақсадга мувофиқ. Ҳозирги кунда, қишлоқ хўжалиги вазирлиги қошида агро консалтинг хизматлари мавжуд бўлиб, улар асосан тутчилик ва пилла етиштириш йўналишида маслаҳат хизматларини ташкил этган. Ипакчилик соҳасида ташкил этиладиган маслаҳат хизматлари тутчилик, ипак қуртини тайёрлаш, пилла етиштириш, пиллани қайта ишлаш, ипак толаларини ишлаб чиқариш ҳамда қайта ишлаш техника ва технологиясини такомиллаштириш, ипак толали тўқималарнинг янги яратилган рақобатбардош турларини ишлаб чиқаришга жорий этиш, ипак мато, ипак гилам, тайёр кийим-кечак ишлаб чиқариш ҳамда маркетинг фаолиятини ташкил этишда хизматлар кўрсатиши лозим. Маслаҳат хизматини ташкил этилиши пиллачилик корхоналарида қўшилган қиймат занжирини самарали ташкил этишда, кластернинг ҳар бир бўғинида инновацияларни жорий этишда ҳамда кластер тизими самарадорлигини оширишда хизмат қилади.

Хулоса. Ипакчилик корхоналарида қўшилган қийматни яратишда инновацион жараёнларни бошқаришда, жараённинг ҳар бир босқичнинг фаолиятини муқобиллаштириш ва самарадорлигини ошириш учун илм-фан ютуқларидан фойданиш мақсадга мувофиқдир. Чунки пилла етиштириш, унга керакли озуқа базаси ҳисобланган тут барглари етиштириш, ипак қурти уруғини яратиш каби вазифаларни қишлоқ хўжалиги соҳасидаги илмий тадқиқот институтлари билан ҳамкорликда фаолият олиб бориш, пиллани бирламчи қайта ишлаш босқичида муҳандис-технолог ҳамда тўқимачилик соҳасидаги илмий муассасалар билан бирга ҳамкорликда фаолият олиб бориш зарур. Ипак мато ишлаб чиқариш, ундан тайёр кийимлар тайёрлаш босқичида эса бозордаги талаб, истеъмолчиларнинг эҳтиёжларини ўрганган ҳолда маркетинг фаолиятини ривожлантиришни тақозо этади. Таклиф этилаётган ипакчилик тармоғида инновацион жараёнлар модели, ушбу тармоқни инновацион ривожланишига замин бўлади.

Техник-технологик инновациялар трансферти жараёни бошқа инновацион йўналишлар билан умумий шаклларга эга ва ахборот ресурсларини шакллантириш, уларни тарқатиш ва ўзлаштиришни ўз ичига олади. Ипакчилик тармоғидаги маслаҳат хизмати ҳам ипак маҳсулотларини ишлаб чиқариш жараёнларига техник-технологик инновациялар трансферти механизми сифатида ташкил этилиб, пиллачилик кластерларининг ривожланишини таъминлашга замин яратади. Тармоқда маслаҳат хизматларини ривожлантириш, маслаҳат ва хусусан трансферт фаолиятини такомиллаштириш, инновацион хизматлар сифатини ошириш имконини беради ва бутун инновацион фаолликка туртки бўлиб хизмат қилади. Ипакчилик корхоналарида раҳбар ва мутахасис ҳодимларни малакасини ошириш, ўқув курсларини ташкил этиш, очиқ маълумотлар базасидан фойдаланиш орқали ўз билиминини ошириши ва янгиликлардан мунтазам хабардор бўлиши, тармоқни инновацион ривожланишига имкон беради.

Хуллас, ипакчилик тармоғида инновацион инновацион фаолиятни бошқариш жараёнини такомиллаштириш, ипак саноатини ривожлантириш ва халқаро бозорга сифатли маҳсулотларни олиб чиқишга замин яратади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Инновацион фаолият” Қонуни. ЎРҚ-630 сонли 24.07.2020./lex.uz/
2. Kline S.J. An overview of innovation / S.J. Kline, N. Rosenberg // The positive sum strategy: Harnessing technology for economic growth / edited by Landau R. & Rosenberg N. — Washington, DC: National Academy Press, 1986 — pp. 275-305.
3. Kodama F. Emerging patterns of innovation sources of Japan’s technological edge. - Harvard Business School, Boston, 1995. – 297 p.
4. Rothwell R. Towards the fifth-generation innovation process // International Marketing Review. – 1994. – Vol.11. – No.1. – Pp.7-31
5. Wheelwright S.C., Clark K.B. Revolutionizing product development: Quantum leaps inspeed, efficiency and quality. – NY: The Free Press, 1992.
6. Иваницкая А. Е. Функциональный подход к управлению инновационной деятельностью предприятий. Диссертация к. э.н. Владимир -2014.
7. Очилов И.С.Кластер тизимида инновацион самарадорлик масалалари. “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. No2, март-апрель, 2019 йил
8. 8.Самаль С.А. Современные методы управления инновационной деятельностью на предприятиях//Инновационные технологии в экономике. 12.10.2016. Web:<http://elibrary.miu.by/journals!/item.eiup/issue.48/article.1.html>
9. Тюлин А. Е. Повышение конкурентоспособности инновационно активных предприятий на основе создания и применения ключевых компетенций. Диссертация к.э.н. Москва 2017.
10. “Ўзбекипаксаноат” уюшмаси маълумотлари.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3(4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).